

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

GONDOLATOK A TEMETŐBEN

November eleje a hideg ősz ideje lenne már, de amióta megbomlott a természet rendje, attól kezdve bármi megeshet. Az viszont mégis szokatlan, hogy míg az almafa egyik ágán telt gyümölcsök piroslanak, tőlük arasznyira egy magányos gally izgága rügyei meddő virágokká fakadtak. Hiába. Nem lesz nász, a méhek ilyenkor már a csalóka melegre sem jönnek elő. Halottak napja is elmúlt, a temető egyre jobban igényli a csöndet, de jönnek, szállingóznak még a kései látogatók. Nem hagyta még a holtak kertjét teljesen magára az ünnep, emelné a sírhantokat is magával a krizantém-rengeteg fanyar illata. A nézelődő tekintete egy vörös gránitból vágott, térdeplő kislányalakra terelődik, s önkéntelenül megsimítva érzi homloka melegét. Talán átjárta ismét az egykor nagyon szeretett, hosszasan siratott gyermek hanyagul elpazarolt vére. De ne áltassuk magunkat. Meleg a márvány sírkeret mindenütt, annak pedig csak a napsütés lehet az oka. Mindezzel egyetemben nyugalom lakik itt és háborítatlannak tűnő béke.

Néhány éve azonban egy klasszicista ízléssel formált, vörös márvány síremlék jelent meg a közelben, amely messze taszítja magától a falusi köztemető szokványos hangulatát. Gondjuk volt arra a galíciai mestereknek, hogy a nemes anyagokból emelt, férjet-feleséget jelképező fejfák magukra vonják a figyelmet. Hirdetik is, hogy a néhai házaspár – legalábbis annak egyik fele – sok ezer polgártársával szemben – Valaki volt.

Vaszil Vaszilevics, mert így illett őt szólítani és emlegetni, amíg élt, a párt által nevelt fiatal káderként került a Beregvidék egyik legnagyobb településére. Gazdaságvezetőnek, kolhozelnöknek küldték, mert a '19-es párttagok megbízhatóak voltak ugyan, de szakmai ismeretek és vezetői képességek híján – a közös gazdaság irányítására képtelenek. Fejét az újdonsült elnök már csak ezért is magasan hordta, meg aztán délceg termete mellett iskoláira, átlagon felüli intelligenciájára is büszke lehetett. Bele is szeretett mindjárt a falu legszebb lánya, aki egy kis mérlegelést, számvevést követően kíméletlenül visszaadta jegygyűrűjét korábbi szerelmének. Talán azt a biztonságot kereste új választottja mellett, amelyet légerekben meghurcolt édesapjától már nem remélhetett, s ezért – talán legbizalmasabb együttlétük idején is – hajlandó volt férjét Vaszil Vaszilevicsnek szólítani, és eltűrni annak bőséggel jelentkező szeszélyeit.

Vaszil Vaszilevics pedig, mint hírlett, kedvelője volt a jó ízléssel szabott szoknyáknak, s e gyengéje gyakorlásához strapabíró szívvel áldotta meg a Teremtő. Azt ugyan jól tette, mert erős szív nélkül aligha bírhatta volna azt az iramot! Volt viszont a babái között valaki, aki bájait kiemelkedő képességgel konvertálta jól kamatozó egzisztenciára, s ha érdekei úgy kívánták, a legegység diszkrétciót is mellőzni tudta. Az elnökne türelmes és megértő feleség volt, de ezt a nőstényt nem állhatta, s úton-útfélen csak szalmazsáknak nevezte. A férj ezen sem igen akadt ki, inkább imponált neki a nők egymás iránti szurkálódása. Spicces állapotban olykor beosztottai előtt is előhozta a témát, ám többnyire csak azért, hogy ugrassa őket.

– Berti! – szólította meg egy alkalommal a traktoristák brigadérosát – Maga szerint a b...ás munka vagy élvezet?

Berti tisztában volt az elnök gyengéjével, ezért igyekezett a kérdés fufangjához illően válaszolni.

– Szerintem az csak élvezet lehet – felelte kurtán, majd füle tövét vakargatva, mintha óvakodna kimondani az igazat, így folytatta: – mer’ha munka lenne, biztosan azt is rám bízna az elnök elvtárs.

Vaszil Vaszilevics elismerően bólintott, teljesen kedve szerint való volt a brigadéros észjárása, de látta emberén, hogy mocorog benne még valami, ezért bátorítóan nézett a szemébe.

– Már engedelmet kérek, elnök elvtárs – nyögte ki végül Berti a huncut kérdést. – Azt mondják, a nőknek azt a bizonyos kis testrészt az elnök elvtársnál senki se’ ismeri jobban. Mármint – tessék nekem aztat megmondani, hogy az egyik pi.a miért nem olyan, mint a másik?

– Pont olyan az – jött szinte azonnal a felelet. – Csak egyáltalán nem mindegy, hogyan van csomagolva.

S ha egyszer ilyen bizalommal tudott társalogni beosztottaival, azoknak már fel sem tűnt, hogy az elnök egyikük-másikuk magánéletét is szemmel tartja, s olykor – pusztán csak a kommunista erkölcsiség látszata végett – bele is szól kapcsolataikba. Különösképpen a ruszin származású, magyarbarát iskolaigazgatót szerette ugratni a házasság emlegetésével, aki évek óta szédítgette az egyik tanámót.

– Hallod, Ivánku? Tudom, hogy az Irén konyhája kitűnő, élvezed is a főztjét már vagy tíz éve, de mikor veszed már el feleségül, hogy törvényes legyen köztetek minden?

A megszólított talán érezte, hogy a kérdés a számonkérés nagyon is komoly szándékával érkezett, de ő is tartotta magát valakinek, ezért gúnyos, gögös mosollyal kísért válasz hagyta el száját:

– Majd, ha a Borzsa vize visszafelé fog folyni – mondta tömören és megmásíthatatlanul.

Sokan okkal derültek ezen az elmés válaszon, de tökéletesre, mint hamarosan kiderült, ez sem sikeredett. 1970 nyarán ugyanis hatalmas zöldár söpört végig a Felső-Tiszán. A végletekig duzzadt folyó minden lehetséges módon szabadulni kívánt a fölös víztömegtől, s ehhez a fizika törvényei szerint mellékfolyói medrét is igénybe vette. A gátakra tódult emberek elképedve látták, hogy a Borzsa Kóród helyett Bene felé fordítja vissza az uszadékot. Nyomasztó látvány volt, sokan már a legrosszabbra gondoltak, de úgy látszik, Vaszil Vaszilevicznak nem volt félnivalója, mert az ő arca egyenesen felderült.

– Ivánku, ti bácses? – szölt a mellette álló igazgatóhoz.

Iván Fedorovicsba mintha ménkü csapott volna, megdermedt és álltó helyében leizzadt, hosszú másodpercek elteltével is csak bölintani tudott.

– Józsi – szólította mindjárt az elnök a szakszervezet titkárát –, menjen máris Joliért, jöjjön azonnal a községházára. Mondja meg neki, úgy készüljön, hogy házasságot kell regisztrálni.

– Te meg, Ivánku – bökte oldalba az igazgatót –, eredj, hozd fel Irént, de ne felejs el bemenni Bródihoz! Ki látott már házasságkötést vodka és pezsgő nélkül? De harapnivaló is legyen!

Iván megadóan bölintott, majd lógó orral indult, hogy az elnök utasításainak eleget tegyen.

Mindezt az iskola igazgatóhelyettesétől, tehát hiteles forrásból tudom. Jozsif Jozsifovics meglehetősen sok időt töltött az elnök közelében. Egyfajta példaképnek tekintette, és ösztönösen igyekezett ellesni mozdulatait, mondasait, értelmezni a különböző élethelyzetekre adott reakcióit. Amúgy – az iskola élén Jozsif Jozsifovics szigorú, de igazságra törekvő, következetes vezetőnek mutatkozott, ám a nála is nagyobb tekintély előtt látványosan össze tudta húzni magát. Egy alkalommal a titkáriban, anekdotázás közben megszöalt a telefon. A helyettes indulattal kapta fel a kagylót. – Áljo! – szölt bele oroszos kiejtéssel és azzal a szándékkal, hogy a frászt hozza rá a telefonálóra, de abban a minutumban mélyen meghajtotta magát, mintha a vonal túlsó felén jelentkező személynek minden körülmények között kijárna ez a tisztelet. – Á, Vászil Vásziljevics, eto vi? – lágyult el mindjárt a hangja, s amikor letette a kagylót, verejték gyöngyözte homlokát. A kollégák összenéztek, és szájalom ébredt bennük a főnök iránt, ám nem is oly sokára rájöttek, hogy teljesen szükségtelenül. A főnök ugyanis maga vágyott az istenített példakép árnyékába.

S amikor Vaszil Vaszilevicset a felsőbb pártvezetés kolhozelnöki feladatkörénél is magasabb pozícióba helyezte, Joszif Joszifovics az első hívásra vele ment. Tudta, hogy ott a helye. Az országos mezőgazdasági kutatóintézet igazgatója kipróbált és megbízható káderekkel kívánta magát körülvenni, s ő pedig annak számított, s az is maradt még jó néhány éven át. És egyedül csak rajta múltott, hogy főnöke tréfás kiszólásait, olykor epés megjegyzéseit maga is tréfaaként fogadta, holott sokszor a szívére is vehette volna. De miért? A szolgálati Moszkvics, a gyakori külföldi kiküldetések, az átlagosnál jóval magasabb bérjuttatások látványosan lenyomják az igazság, a becsület és az önérzet serpenyőjét. Hogy néha éreztek vele alattvalói kiszolgáltatottságát? Azt meg lehet szokni.

Egy alkalommal – például – munkába igyekezve megszólalt a Moszkvics CB-rádiója:

– Joszif Joszifovics, ön merre jár?

– Jó reggelt, igazgató elvtárs! Én éppen most fordultam le a baktai útra.

– Érdekes! Én még csak most hagytam el Borzsovát, és ön mögött haladok húsz méterrel.

Hát hogy lehet egy ilyen oktalan lebukást ép ésszel feldolgozni? Joszif Joszifovicsnak éghettek a fülei, főnöke viszont elégedetten nyugtázhatta, hogy nemcsak társadalmi rangjánál, de szellemi fölényénél fogva is ő a helyzet ura.

Ezt a kiváltságát – bármennyire hihetetlen – a szovjet birodalom összeomlását követően is minden áron meg akarta tartani. Ha lett volna szélkakas a vári templomtornyon, a politikai széljárásra vele foroghatott volna ő is, így az elvű és meggyőződéses kommunista vezető hétfőről keddre rendíthetetlen demokratává alakult. Látványos kapcsolatokat kezdett építeni olyan személyekkel, akikkel előtte szóba sem állt volna, s amikor eljött az első szabadabb ukrajnai választások ideje, megtervezte és kifogástalanul kivitelezte a kárpátaljai magyarság történetének egyik legpimaszabb politikai átverését.

A Beregszász központú választási körzet túlnyomórészt magyar nemzetiségű lakossága 1990 tavaszán magyar képviselőt küldhetett volna az ukrán törvényhozásba, s erre Fodó Sándor, a KMKSZ első elnöke lett volna esélyes. A jelölések előtt egy héttel azonban váratlanul befutott hozzám Fodó Sándor és „szárnysegédje”, sokak szerint táskahordozója, azaz Kovács Miklós, az energikus, ifjú demokrata. Mindjárt az elején tisztáztuk, hogy látogatásuk, mivel épp indulóban voltam egy irodalmi rendezvényre, váratlanul ért, ezért csak pár percet beszélhetünk.

– Milyen embernek ismered Sepát? – tért Fodó azonnal a lényegre.

– Olyannak – válaszoltam gondolkodás nélkül –, aki szokásos iskola-látogatásai során az osztályterembe lépve, a tanórát megzavarva, nagy kegyesen kezdet ad az óravezető tanárnak. Igaz, rendes kézfogás helyett csak két középső ujját nyújtja, s eközben az ellenkező irányba bámul. Ez a válasz kielégít?

– Engem igen, de most nem erről van szó. Sepa arra kér, engedjem át neki a beregszászi körzetet, cserébe pedig felkínálja nekem a nagyszőlősit és támogatását a rendelkezésére álló teljes apparátussal.

– S te hajlandó lennél átengedni a biztosat a bizonytalanért?

– Most nem így kell feltenni a kérdést – vette át Fodótól a szót a fiatal demokrata. – Most az a helyzet áll fenn, hogy ő akar tárgyalni, s az ő támogatásával a másik körzet is megnyerhető lenne.

Hamarosan megbizonyosodtunk róla: nem lett az. Fodó a második fordulóban alatta maradt az ukrán jelöltnek.

Itt kezdődött – ráadásul a kárpátaljai magyarság rendszerváltást követő, még hősinek emlegetett korszakában – a szilárdnak hitt egység megbontása, majd szétverése. A KMKSZ elnökségének egyes, a választási megállapodásba be nem avatott tagjai azonnal Fodónak ugrottak. Amit az ármánykodás KGB-s mesterei nem tudtak elérni, azt könnyedén teljesítette Vaszil Vaszilevics – tegyük hozzá – a fiatal demokrata rásegítésével. Jusson eszünkbe ez a körülmény is, ha a vári temetőt járva egy főhajtasra megállunk a néhai kolhozelnök és kutatóintézeti igazgató impozáns, vörös márvány síremléke előtt.